

Pesten op sportverenigingen: een onderschat probleem

Dit artikel gaat over een studie waarin 98 trainers van verschillende takken van sport zijn geïnterviewd over pestgedrag op sportverenigingen. De gegevens van de trainers zijn vergeleken met die van 96 basisschool leraren. De noodzaak van structurele aandacht voor pesten op sportverenigingen wordt met deze studie onderstreept.

Door: Paul Baar

De sportvereniging is naast school de belangrijkste georganiseerde praktijk waarin kinderen elkaar structureel ontmoeten. Tot op heden is echter (inter)nationaal nauwelijks onderzoek verricht naar pesten op sportverenigingen. In een vergelijkende studie (Baar, 2012) zijn 1534 kinderen structureel bevroegd op pestgedrag op hun basisschool en sportvereniging. Uit dit onderzoek blijkt dat pesten op sportverenigingen minstens een even groot probleem is als op basisscholen want de kinderen rapporteerden zelfs iets meer pestgedrag op de sportvereniging. Gezien de vele pestpreventieprogramma's op scholen kan worden verwacht dat leraren informatie hebben over pesten en dat zij weten hoe daarmee om te gaan.

De rol van de trainer

De vraag is gerechtvaardigd hoe is het gesteld met de ervaring van de trainers van sportverenigingen? In hoeverre ervaren zij pesten op de sportvereniging als een 'probleem'? Zij zijn immers in eerste instantie verantwoordelijk voor het voorkomen van en interveniëren in pestgedrag.

Signalering

Voor trainers pesten kunnen aanpakken, moeten zij dit eerst kunnen signaleren. Maar liefst 93% van de ondervraagde trainers signaleert niet of nauwelijks pesten op de sportvereniging. Signaleren van pestgedrag blijkt in de praktijk problematisch vanwege een aantal factoren. Het begint met het definiëren van pesten. In de praktijk kunnen maar weinig trainers een eenduidige definitie geven. Het onderscheid tussen plagen, klieren en pesten is niet altijd duidelijk. Wat is pesten nu precies? Wat voor

de een nog een grapje is, kan door een ander als serieus of bedreigend worden ervaren: Er zit zo'n nooddeur in kleedkamer 4. Dan zetten ze iemand buiten de deur en dan doen ze de deur dicht. Dan moeten ze helemaal om gaan lopen ... Ze doen het met iedereen. Alleen één of twee die voelen dat als pesten terwijl een ander denkt: Nou ja, grapje. [handbal]. Is het als laatste gekozen worden of het niet mee mogen doen met een groep een vorm van pesten? Ook wordt op het sportveld een mate van 'agressief' gedrag veelal eerder geboden dan verboden, vooral in competitieve spelsituaties: Het lastig om fysiek pesten te achterhalen omdat er gewoon veel geduwd en getrokken wordt in deze sport. Dat hoort er een beetje bij [handbal]. Het meeste pestgedrag wordt niet door de trainer zelf gesignaleerd maar is vaak indirect 'van horen zeggen'. Wie is dan precies dader en/of slachtoffer? Pesten gebeurt het meest op onbewaakte momenten, buiten het zicht of achter de rug van de trainer om: De wisseling van de les is een heel rumoerig moment. De ene groep gaat weg en de andere komt. Dan zou er gepest kunnen worden, want dan gaan ze meestal zelf wat spelen. Maar ik zie dat nooit. Het komt ook omdat ik dan niet met de groep bezig ben. Dan ben ik meestal met de ouders of wat dan ook bezig [danssport].

Visie

Pesten hangt volgens trainers vaak samen met groepsprocessen en situationele factoren. Met pesten willen daders ten koste van anderen zich beter voelen en erbij horen door hun eigen positie binnen het team veilig te stellen. Gepest worden heeft volgens trainers vooral te maken met factoren in het kind zelf. Slachtoffers zijn minder goede sporters of motorisch onhandige kinderen die niet goed mee kunnen komen met het niveau van een sportgroep. Geringe weerbaarheid wordt ook genoemd. Slachtoffers laten zich pesten en vragen niet om hulp: Dat zijn altijd een beetje, als je het heel zwart/wit neerzet, de mietjes ... Sommige jochies die lokken het ook voor zichzelf uit [voetbal]. De oorzaken van pesten worden vooral bij het kind zelf gelegd. Dit kan duiden op een ontkenning van de problematiek. Trainers hebben dan de verwachting weinig aan pesten te kunnen doen en voelen zich minder verantwoordelijk om pesten aan te pakken. Een ander punt van aandacht is de geringe reflectie van trainers op hun eigen rol in pestgedrag. De opstelling van een trainer kan pesten in de hand werken: Uitkijken dat je er zelf niet in meegaat. Stel dat iemand tegen je zegt. Goh, die was weer heel slecht! Dan mag je dat wel vinden als trainer maar dan moet je dat niet uitspreken. Bij kinderen is dat hartstikke gevaarlijk. Voor je het weet slaat het over in negatief gedrag of wordt het verkeerd opgevat [korfbal].

FOTO: INTERNET

Trainers lijken in vergelijking met leraren minder aandacht te hebben voor pesten maar kunnen wel redelijk goed een inschatting maken van de ernst van pesten voor slachtoffers, zoals sociaal isolement, emotionele problemen, laag zelfbeeld en depressie. Gevolgen worden in het algemeen serieus genomen en niet gebagatelliseerd vanuit bijvoorbeeld een masculiene of competitieve oriëntatie van trainers. Niet elke trainer ziet pestgedrag overigens als een probleem. Pesten wordt soms gezien als een manier voor het leren van sociale normen: Ik denk dat bij alle kinderen van ongeveer die leeftijd, het pesten en het plagen er een beetje bij hoort. Klinkt heel lullig, maar goed, het komt gewoon vaak voor en het gaat vanzelf weer over op een gegeven moment [gymnastiek].

Ik denk dat pestgedrag op zich nodig is. Het is toch ook een beetje zoeken naar elkaars dingetjes [voetbal].

Aanpak

Trainers leggen in hun aanpak van pesten vooral de nadruk op het stellen van regels en het sanctioneren bij het overtreden hiervan. Men komt veelal niet verder dan het bespreken van de ernst van de situatie en het geven van een waarschuwing of straf. Het onttrekken van de dader aan de sportactiviteit kost minder tijd en het sporten kan snel worden hervat. Leraren zijn meer preventief gericht in hun acties om pesten weerstand te bieden. Zij kunnen daarbij terugvallen op schoolgerichte methodieken en zorgteams. Leraren leggen minder de nadruk op schuld en straffen maar meer op het gezamenlijk oplossen van het pestprobleem, het weerbaar maken van slachtoffers, het via uitleggen tot inzicht en begrip komen en het gezamenlijk bedenken van oplossingen.

Trainers hebben zelf het idee met hun aanpak te invloed uit te kunnen oefenen op het pestgedrag en met hun aanpak kunnen volstaan: Iedereen kan als volwassene zelf wel invullen hoe je een beetje met pesten om moet gaan. Vaak even er wat van zeggen, het slachtoffer even gerust stellen, even sorry laten zeggen [paardrijden]. Het is misschien niet goed om te zeggen, maar als je iemand een keer een paar goede klappen geeft, dan houden ze er wel mee op [voetbal].

Opmerkelijk is dat geen enkele trainer gebruik maakt van een programma om pesten te voorkomen of tegen te gaan. Men acht programma's en protocollen ook niet nodig want trainers zijn in het algemeen tevreden over hun eigen aanpak. Ervan uitgaand dat pesten op sportverenigingen minstens net zo vaak voorkomt als op basisscholen, bestaat de indruk dat trainers de feitelijke omvang van pesten op de sportvereniging niet goed inschatten en hun eigen invloed, controle en effectiviteit op pestgedrag overschatten:

Natte vingerwerk. In mijn beleving zijn die maatregelen effectief. Maar ze zijn niet sluitend. Ik ben er niet altijd. Ik zie ook niet alles. Als ze staan te wachten worden dingen gezegd of gedaan worden die ik niet meekrijg. Het is niet effectief. Het is op basis van wat ik toevallig zie en hoor en hoe ik daar toevallig over denk. Subjectief effectief denk ik [handbal].

Tips voor trainers

Preventief

- Maak aan het begin van het seizoen gezamenlijk afspraken met kinderen en hun ouders over wat te doen bij potentieel pestgedrag.
- Doe aan positief coachen, geef complimenten, wees betrokken op het leerproces en de persoonlijke ontwikkeling van elk kind.
- Leg niet teveel nadruk op competitie en prestaties.
- Laat kinderen niet altijd zelf groepjes maken en streef naar homogene groepen qua niveau en leeftijd.
- Stel duidelijk omgangsregels en bied structuur. Wees daarbij niet alleen gericht op de sportactiviteit zelf maar ook op het in goede banen leiden van sociale groepsprocessen.
- Zorg voor een goede sfeer en communiceer open met de kinderen bij problemen.

Curatief

- Wees alert op potentieel pestgedrag in kleedkamers, gangen, fietsenstallingen en direct buiten de locatie van de sportvereniging.
- Spreek met de kinderen af dat zij pestgedrag altijd bij de trainer melden.
- Spreek bij pesten in eerste instantie de groep aan. Iedereen heeft daarin een rol, niet alleen de daders en de slachtoffers.
- Maak kinderen voor elkaar verantwoordelijk en assertief in het aanpakken van pestgedrag. Anders blijft de aanpak van pesten teveel afhankelijk van de trainer en gaat het pesten gewoon door als er geen toezicht is van volwassenen.
- Probeer te achterhalen waarom kinderen van de vereniging afgaan. Veelal blijkt sportuitval relationele oorzaken te hebben.

Paul Baar is wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit Utrecht, departement Gedragwetenschappen www.uu.nl/staff/pbaar

Literatuur

Baar, P. (2012). *Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence, stability, and approach across different contexts* (Doctoral dissertation). Utrecht: Utrecht University. ◀

Contact:

p.baar@uu.nl